

شعر ساده فارسی

(ویژه فارسی آموزان غیر ایرانی)

دکتر محمد دانشگر

تهران

۱۳۸۹



سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)
مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

سرشناسه: دانشگر، محمد، ۱۳۳۵-
عنوان و نام پدیدآور: شعر ساده فارسی / محمد دانشگر.
مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی؛ شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی و مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری: چهارده، ۱۹۸ ص.
فروست: «سمت»؛ ۱۴۰۲. بین الملل؛ ۵.
شابک: ۸-۵۲۶-۵۳۰-۹۶۴-۹۷۸ ۲۶۵۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: پشت جلد به انگلیسی:
یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۹۱-۱۹۳.
یادداشت: نمایه.
موضوع: شعر فارسی — راهنمای آموزشی.
موضوع: شعر فارسی — مجموعه ها.
شناسه افزوده: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی.
شناسه افزوده: شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی و مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی.
رده بندی کنگره: ۷۳۸۹ ش ۷ د ۲ PIR ۳۵۵۳/
رده بندی دیویی: ۸۱۶/۶۲
شماره کتابشناسی ملی: ۲۲۶۰۰۶



شعر ساده فارسی

دکتر محمد دانشگر (عضو هیئت علمی دانشگاه امام حسین (ع))
سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی؛
شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی و مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی
ویراستار: دکتر غلامحسین غلامحسین زاده (عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس)
چاپ اول: زمستان ۱۳۸۹
تعداد: ۱۰۰۰
حروفچینی و لیتوگرافی: «سمت»
چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
قیمت در ایران: ۲۶۵۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشنده گان و عوامل توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه و جز اینها برای «ناشران» محفوظ است (نقل مطالب یا ذکر مأخذ بلامانع است).

مراکز بخش: تهران، خیابان انقلاب اسلامی، خیابان ابوریحان، شماره ۱۰۹ و ۱۰۷، تلفن: ۶۶۴۰۸۱۲۰،
نمابر: ۶۶۴۰۵۶۷۸
تهران، خیابان انقلاب، بین خیابان دانشگاه و ابوریحان، روبه روی سینما سیده، ساختمان
فروردین، طبقه ۴، واحد ۱۶، شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، تلفن:
۶۶۴۶۳۲۹۶، تلفکس: ۶۶۹۵۷۹۴۴
www.persian-language.com
تهران، خیابان کارگر شمالی، خیابان شهریور، خیابان سیندخت شمالی، کوچه فتح الجنان
(زیرین سابق)، پلاک ۳، طبقه اول، انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی، تلفن: ۸۸۳۳۰۱۵۹،
نمابر: ۸۸۰۰۹۰۵۶
www.anjomanfarsi.com
تهران، بزرگراه رسالت، روبه روی مصلاي تهران، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، ساختمان ۱۴،
مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی، تلفن: ۸۸۱۵۳۶۹۸-۸۸۱۵۳۴۸۹، نمابر: ۸۸۸۳۴۶۱۵
www.persian-language.com

فهرست مطالب

آغاز سخن.....	یازده
پیشگفتار.....	سیزده
شعر را چگونه بخوانیم؟.....	۱

بخش اول

خداوند رنگین کمان.....	۳
پیغام دوستی.....	۴
پاییز (فصل کوچ).....	۶
مادر.....	۷
زندگی زیباست.....	۸
قصه رنگ پریده.....	۹
در باغ سبز دل.....	۱۱

بخش دوم

باران.....	۱۳
دوست.....	۱۸
بوی ماه مهر.....	۱۹
سخن.....	۲۰
زندگی.....	۲۱
میازار موری که دانه کش است.....	۲۲
کمال همنشین.....	۲۳
بی رد پا مثل درخت.....	۲۴
یار مهربان.....	۲۴

بخش سوم

۲۵	 خوابِ نوشین
۲۶	 خشنودیِ دلها
۲۷	 مادرمِ فرشته بود
۲۹	 برف
۳۰	 راز این جهان
۳۱	 حقُّ اُستاد
۳۲	 میهمانِ خانه
۳۴	 چشمه و سنگ
۳۵	 همدلی
۳۶	 روباه و زاغ
۳۶	 امروز
۳۶	 آشنایِ همیشه خوب
۳۷	 بهار

بخش چهارم

۳۹	 روستایی و شیر
۴۰	 یکصد
۴۱	 خوابِ شبانه
۴۲	 بویِ جویِ مولیان
۴۴	 نظمی برای صلح
۴۶	 دنیایِ جاودانه
۴۸	 سایهٔ هما
۴۹	 از ماست که بر ماست
۵۲	 چهار فصل
۵۲	 اوستا

بخش پنجم

۵۵	 دنیایِ شعر
۵۶	 لحظهٔ شعر گفتن
۵۶	 بر تو ای شعر، سلام

اولین شعر	۵۹
زبان شعر	۶۰
ایستگاه دوستی	۶۱
اشراف	۶۲

بخش ششم

کیما	۶۵
ایمان	۶۶
نامه جوانی	۶۷
مرد	۶۷
مردمک دیده	۶۸
جوانی	۶۸
نسیم صبح	۷۰
خنده غنچه	۷۰
احوال بنفشه	۷۰
بوی خوبی	۷۱
مثل شبنم	۷۴
درخت حکمت	۷۶
دعا	۷۷
پاییز	۷۸
خانواده	۷۸
جهان بیمار و رنجور است	۷۹

بخش هفتم

حکایت هجران	۸۱
درس استاد	۸۲
هنر	۸۴
خنده‌های رنگ رنگ	۸۵
روش احسان	۸۶
خوبی لیلی	۸۷
در سینه دارم یاد او	۸۹

۹۰	زلف یار
۹۲	گل و نور و صدا
۹۳	خنده گل
۹۴	کتاب
۹۵	راز زندگی

بخش هشتم

۹۷	دل بی علم
۹۷	مادر
۹۸	خدای مهربان و آشنا
۱۰۱	آدمی
۱۰۲	با نگاهی ضمیمانه تر
۱۰۴	دلاویزترین شعر جهان
۱۰۵	عشق
۱۰۶	رتج و گنج
۱۰۷	مرگ قو
۱۰۸	نی محزون

بخش نهم

۱۱۳	سفر به خیر
۱۱۴	نگه دار، فرصت
۱۱۴	یاد دوست
۱۱۵	سیمرغ جان
۱۱۶	دلم دیگر از درس و دفتر، گرفته
۱۱۷	تصویر سبز بهار
۱۱۸	غَنیمَتِ عُمَر
۱۱۹	خدایی
۱۲۰	گل باغ آشنایی
۱۲۱	قانون لحظه ها و زمانها و...
۱۲۱	نَظَرِ لُطَف
۱۲۳	سیمای ابلیس

بخش دهم

۱۲۵.....	آینه حق
۱۲۵.....	گل خنده
۱۲۶.....	دانا
۱۲۷.....	خفته
۱۲۷.....	باغبان
۱۲۹.....	گل بی خار
۱۳۰.....	عشق صوری
۱۳۱.....	شور عشق
۱۳۲.....	و پیامی در راه
۱۳۴.....	ای دل
۱۳۵.....	نامزد با ده پیرست

بخش یازدهم

۱۳۹.....	آواز عاشقانه
۱۴۰.....	دانش و مال
۱۴۰.....	گرگ آدمخوار
۱۴۰.....	آینه صبح
۱۴۱.....	جایگاه لیلی
۱۴۲.....	خواب شیرین
۱۴۳.....	پیک مقدس
۱۴۴.....	بند نامه
۱۴۵.....	بلبل و گل سرخ
۱۴۷.....	همت عالی
۱۴۸.....	ننگ عقل

بخش دوازدهم

۱۵۱.....	کمینگه عمر
۱۵۲.....	صفای اشک
۱۵۲.....	از بدی پرهیز
۱۵۳.....	پاکدلان

۱۵۵.....	جام جم
۱۵۹.....	بی نیازی
۱۶۰.....	زخمِ مضراب
۱۶۱.....	شبِ فراق
۱۶۲.....	حسرتِ همیشگی

بخش سیزدهم

۱۶۵.....	برای خواندن و تمرین
۱۶۵.....	درخت
۱۶۵.....	پریشانی
۱۶۶.....	حریم شعله
۱۶۶.....	پاسخ
۱۶۶.....	تک درخت
۱۶۷.....	کرامات نورانی
۱۶۸.....	ضریح گمشده
۱۶۸.....	بحر را موجها زنده دارند
۱۶۹.....	او سر سپرده می خواست، من دل سپرده بودم
۱۷۰.....	رانده
۱۷۱.....	چند رباعی و دوبیتی
۱۷۱.....	سرود دریا
۱۷۱.....	همسایه
۱۷۱.....	بل
۱۷۱.....	پا برجا
۱۷۲.....	هوای عشق
۱۷۲.....	شکفتن

۱۷۳.....	لغات و ترکیبات تمرینها
۱۷۹.....	آشنایی با برخی از اصطلاحات
۱۸۵.....	فهرست نام شاعران
۱۹۱.....	فهرست منابع
۱۹۵.....	فهرست اعلام

آغاز سخن

گسترش و تقویت آموزش زبان و ادبیات فارسی در خارج از کشور، نیازمند حمایت‌های جدی دست‌اندرکاران و متخصصان زبان و ادبیات فارسی در داخل و خارج کشور است. از جمله برنامه‌هایی که سالهاست به همین منظور به اجرا در می‌آید، برگزاری دوره‌های دانش‌افزایی برای استادان، دانشجویان، محققان و مترجمان زبان و ادبیات فارسی غیر ایرانی است. برگزاری این دوره‌ها سبب شده است هر سال چند صد نفر استاد و دانشجو به ایران سفر کنند و صدها فارسی‌آموز و ایرانشناس نیز در خارج از کشور در دوره‌های مشابه شرکت نمایند. اما چون تاکنون برای این دوره‌ها کتابهای مناسب تخصصی تهیه نشده، گاهی سبب شده است برگزارکنندگان دوره‌های مذکور، در ارائه محتوا و منابع درسی مناسب، با مشکل مواجه گردند.

به همین منظور، «شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی» به عنوان سیاستگذار اصلی، و «مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی» در جایگاه مجری این سیاستها در خارج از کشور، و «سمت» به منزله متولی تهیه و تدوین کتابهای علوم انسانی برای دانشگاهها، و «انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی» ایران در جایگاه مجمع استادان و متخصصان این رشته، در جلسه مشترکی تصمیم گرفتند با همکاری یکدیگر و همراهی استادان باتجربه و متخصص - که بارها در این دوره‌ها تدریس کرده بودند - کتابهای درسی مناسبی را زیر نظر شورایی از افراد صاحب‌نظر و باتجربه، تهیه و چاپ کنند.

اعضای ثابت این شورا را آقایان دکتر احمد احمدی، دکتر عباسعلی وفایی، دکتر غلامحسین غلامحسین‌زاده، دکتر حامد صدقی، دکتر طه مرقاتی، دکتر محمدرضا

سعیدی و دکتر زهرا ابوالحسنی تشکیل می‌دادند، و در هر جلسه با توجه به نوع موضوع بحث، از دو تا چهار نفر استاد صاحب‌نظر و متخصص دیگر نیز دعوت می‌شد و این غیر از داورانی بود که به صورت غیر حضوری طرحها و متون تهیه شده را بررسی و درباره آنها اظهار نظر می‌کردند.

مدیریت این شورا و نظارت علمی و اجرایی بر روند کارها بر عهده دکتر غلامحسین غلامحسین‌زاده رئیس انجمن علمی زبان و ادبیات فارسی بود، و دکتر احمد احمدی در جایگاه رئیس سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت) به اتفاق سایر مشاوران و همکارانشان، و همچنین دکتر عباسعلی وفایی به عنوان دبیر شورای گسترش و استاد زبان و ادبیات فارسی، بر چگونگی پیشرفت همه امور وقوف کامل داشتند و از تمام مراحل آن حمایت جدی می‌کردند تا به تدریج کارها به سرانجام رسید.

اکنون متولیان یادشده با کمال تواضع و احترام این کتاب را - که یکی از مجموعه همین آثار است - به پیشگاه استادان و دانشجویان ارجمند تقدیم می‌دارند و امید دارند که خوانندگان گرامی، با یادآوری کاستیهای کتاب و ارائه پیشنهادهاى خود، زمینه اصلاح و تکمیل آن را در چاپهای بعدی فراهم سازند.

«شورای گسترش»، «مرکز گسترش»، «انجمن علمی
زبان و ادبیات فارسی» و «سمت»

پیشگفتار

این کتاب با هدف آموزش «روان خوانی و درست خوانی شعر فارسی» فراهم آمده است. خواندن متون به ویژه خواندن شعر فارسی همانند برخی مهارت‌های دیگر همچون نگارش فارسی به آموزش نیاز دارد.

بسیاری از فراگیران زبان فارسی، پس از آشنایی مقدماتی با فارسی چون به خواندن متون روی می آورند با مشکل چگونگی درست خواندن روبه‌رو می‌شوند و از همین رو معانی و مفاهیم را نیز به درستی درک و دریافت نمی‌کنند.

یکی از تفاوت‌های ساختار شعر فارسی با نثر، عموماً این است که متون نثر ساده با ساختار دستوری مطابقت دارد و ارکان و اجزای جمله در جای خود به کار می‌رود؛ اما در شعر، این قواعد به طور دقیق رعایت نمی‌شود. افزون بر این، ادبیات و به ویژه شعر فارسی با فرهنگ و گستره دانسته‌های ملی، دینی، اجتماعی، تاریخی و... آمیخته است و به همین دلیل برای فهمیدن مضمون و درونمایه آن به آگاهی‌های گسترده‌ای نیاز است که در این کتاب به برخی از ساده‌ترین آنها اشاره شده است. محدودیت‌ها و تنگناهایی هم که بر اثر رعایت وزن و قافیه و سایر ملاحظات شعری به وجود می‌آید بر ویژگی‌های یادشده می‌افزاید. به همین دلیل، آشنایی مقدماتی و اولیه با زبان فارسی نمی‌تواند به تنهایی برای خواندن و فهمیدن شعر فارسی کافی باشد.

جایگیری ساختار صحیح کلمه‌ها و ترکیبها در ذهن و نیز آشنا شدن با مترادفات، متضادها و متشابه‌ها با خواندن شعر، بهتر و آسانتر صورت می‌پذیرد. شعر است که پیوسته تشبیهات و استعارات را برای خواننده تداعی می‌کند و او به این وسیله می‌تواند در زبان جدید در ذهن خود با همان کلمه‌هایی که یاد گرفته است به مدد ابزارهای ادبی، جمله‌های عمیقتر بسازد و آنها را درست ادا کند.

خواندن شعرهای ساده به تدریج، زبان آموز را با موارد یادشده آشنا می کند و از همین رهگذر کم کم می تواند حتی شعرهای پیچیده تر را نیز درست بخواند و از مضامین آنها آگاهی یابد.

از آنجا که هدف اساسی این کتاب، آشنایی فراگیران با چگونگی درست خواندن شعرهای ساده فارسی است، نمونه ها بیشتر از بین شعرهای ساده انتخاب شده و درباره اصطلاحات فنی و تخصصی مربوط به قالب اشعار، وزن، قافیه، ردیف و امثال اینها توضیحی مختصر در پایان کتاب آمده است.

در پایان هر شعر، برخی لغات معنا شده است. برای جلوگیری از سردرگمی خواننده از آوردن معانی مختلف کلمه ها صرف نظر شده و عمدتاً مفهوم مورد نظر در همان شعر نوشته شده است.

در پایان هر بخش، اشعاری را برای تمرین خواندن و معنی کردن خود فارسی آموزان آورده ایم. توضیح لغات و تعبیرات این تمرینها نیز در پایان کتاب ذکر شده است.

نمونه پیش از چاپ کتاب را دوستان بزرگوار، برادر فاضل جناب آقای دکتر غلامحسین غلامحسین زاده و سرکار خانم دکتر مهیود فاضلی ملاحظه کرده اند. نظریات مفید و دقیق آنان، اشکالات کتاب را بسیار کمتر کرده است. سپاسگزاری از آنان و نیز مسئولان محترم سازمان «سمت» و دبیر محترم شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، جناب آقای دکتر وفایی، بر اینجانب لازم است. همچنین از همسرم که فرصتهای آماده سازی کتاب مرهون خویشن داری اوست، سپاسگزارم.

محمد دانشگر

پاییز ۱۳۸۹